

Oikeuden historiasta tulevaisuuden Eurooppaan

Pia Letto-Vanamo 60 vuotta

Toimituskunta

Olli Mäenpää

Dan Frände

Päivi Korpisaari

Kustannustoimittaja

Pipsa Kostamo

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. 09 6120 300

f. 09 604 668

toimisto@lakimiesyhdistys.fi

www.lakimiesyhdistys.fi

Kannen kuva: Roland Meinecke / Wikimedia Commons

Kannen suunnittelu: Heikki Kalliomaa

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

ISSN 1458-0446

ISSN-L 1458-0446

ISBN 978-951-855-338-3

Hansaprint Oy, Vantaa 2014

Sisällys

Pia Letto-Vanamo 60 vuotta. Prof. Pia Letto-Vanamo's 60th Anniversary	VII
<i>Per Andersen – Helle Vogt</i> Vrag, hvaler og kongelig overhøjhed. Forstrandsret i nordisk middelalder	1
<i>Lars Björne</i> Pohjoismaiset oikeustieteelliset aikakauskirjat ja toinen maailmansota ..	15
<i>Yifeng Chen</i> Legal Formalism, Justice and the Judiciary in China	29
<i>Ellen Eftestøl-Wilhelmsson – Anu Bask</i> Is a Harmonised Liability System a Necessary Prerequisite for European Multimodal Transport? The Finnish Logistics Service Providers' Point of View	41
<i>Kaijus Ervasti</i> Neuvotteleminen konfliktinratkaisumenettelynä	51
<i>Dan Frände</i> Åsa Larsson och det förflutna	69
<i>Jaakko Husa</i> Pohjolan oikeus – yhtä perhettä?	77
<i>Teemu Juutilainen – Emilia Korkea-aho</i> Professio ja legitimiteetti – mitä virkaa eurooppalaisella juristilla?	89
<i>Jukka Kekkonen</i> Oikeushistoria huipulta huipulle	105
<i>Päivi Korpisaari – Anette Alén-Savikko</i> Tiedonsiirrosta aktiiviseen opiskeluun – tähtäimessä laadukas viestintäoikeuden opetus	119
<i>Toomas Kotkas</i> Suomalainen hyvinvointivaltio ja sosiaalisten oikeuksien lyhyt historia	135
<i>Matti Kunnas</i> Uudistunut valvontamenettely ja sen haaste asianajajan ammattietiikalle	153

<i>Anna-Laura Markkanen – Hannu Nieminen</i> A Crooked Balance of Interests? Comparing Users' Rights in Printed and Electronic Books	163
<i>Heikki E. S. Mattila</i> Oikeudellis-kielellisen dominanssin jatkuvuudesta. Alankomaiden Itä-Intian ja itsenäisen Indonesian oikeus- ja kieliolojen tarkastelua	181
<i>Dag Michalsen</i> Frede Castberg and the Invention of State of Emergency in Norwegian Constitutional Law in the Twentieth Century	201
<i>Tuulikki Mikkola</i> Trust oikeusvertailun kohteena	213
<i>Kjell Å. Modéer</i> Elegi över 1938 års advokater. Om ett par advokater i finlandssvensk och svensk romanlitteratur	223
<i>Olli Mäenpää</i> Hallinto-oikeuden eurooppalainen kodifointi	239
<i>Johanna Niemi</i> Prosessioikeus ja metodin haaste	255
<i>Jaana Norio-Timonen</i> Harmonisaatio ja eurooppalaiset kuluttajavakuutusmarkkinat	261
<i>Kimmo Nuotio</i> Avustettu potilaan itsemurha ja eutanasia	277
<i>Elina Paunio – Suvi Sankari</i> Euroopan unionin tuomioistuin: oikeuden ja politiikan rajapinnassa	295
<i>Jørn Øyrehagen Sunde</i> ”Menneskerettigheter (...) stemmer med rettsfølelsens krav i vår tid”. Eit aktørperspektiv på Dei europeiske menneskerettane sin veg inn i norsk rett	311
<i>Kaarlo Tuori</i> Kansallinen ja ylikansallinen demokratia	327
<i>Kaius Tuori</i> Natseista ja emigranteista oikeustieteen historiassa	341
<i>Terttu Utriainen</i> Historia opettaa rikosoikeustieteilijöitä	359
Kirjoittajat – Authors	367

Trust oikeusvertailun kohteena

1 JOHDANTO

Pialla on ollut suuri vaikutus siihen, millainen tutkija minusta on tullut. Niin pitkään kuin olen hänet tuntenut, on hän ollut hyvin laajasti kiinnostunut erilaisista tutkimusteemoista – oikeusvertailustakin jo silloin, kun se ei vielä ollut tutkimusteemana muodikas. Paitsi että Pia on johtaja ja tutkija, hän on myös äiti. Vaikka hän suhtautuu intohimoisesti ja vakavasti työhönsä, ei ole koskaan jäänyt epäselväksi, mikä hänelle on elämässä tärkeintä. Meille tutkijanaishille se on ollut muistutus siitä, että yliopistolla voi työskennellä menestyksekkäästi, vaikka kotoa löytyisi joku vielä hankerahoja ja tutkimustakin tärkeämpi.

Pian kannustuksen saattelemana kirjoitin KATTI-vuosinani monografian, jossa käsitellään trust-instituutiota. Tästä syystä trustit tuntuivat luonteelta valinnalta myös tämän juhla­kirjan artikkelin aiheeksi. Trustit ovat moniulotteisia järjestelyitä, ja erityisen kiinnostavia oikeusjärjestelmän ymmärtämisen näkökulmasta. Toisaalta, jotta trustin idean voisi osaksikaan saavuttaa, tulee ymmärtää edes hitunen siitä, miten Englannin oikeus ja oikeudellinen ajattelu on rakentunut – ja edelleen rakentuu – oikeushistorialliselle jatkumolle.¹ Artikkelini keskiöön nouseekin kysymys siitä, miten trust-oikeutta voi ymmärtää. Miten ymmärtää niitä tekijöitä, jotka tekevät trustista järjestelyn, jota englantilaiset itse kutsuvat oikeutensa hienoimmaksi saavutukseksi, jonka poistaminen halvaannuttaisi koko oikeusjärjestelmän?² Pohdin myös,

¹ Artikkelini aihe on siten erityisen sovelias myös Pian oikeushistorian asiantuntemuksen näkökulmasta. Hän on osallistunut aktiivisesti myös kansalliseen ja kansainväliseen keskusteluun eurooppalaisen oikeuden kehityksestä, yhdistäen oikeushistorian nykyiseen integraation aikakauteen. Ks. esimerkiksi *Letto-Vanamo, Pia: Oikeuden Eurooppa – Euroopan oikeus: oikeushistoria ja integraatio*. LM 1995, s. 699–709 ja *Fragmentation and Coherence of Law – a Historical Approach*. Teoksessa *Letto-Vanamo, P. – Smits, J.: Coherence and Fragmentation in European Private Law*. Munich 2012, s. 151–172.

² *Matthews, Paul: The Place of the Trust in English Law and in English Life*. Trusts and Trustees 2013, s. 242–254, s. 250.

miksi trustia ei voi käsitteellistää oman oikeutemme työvälinein. Artikkelij sijoittuu oikeusvertailun keskiöön ja koskee sitä, mitä pahimmillaan ja parhaimmillaan vaaditaan vieraan oikeuden aidoksi ymmärtämiseksi.

2 TRUSTIEN HISTORIASTA

Historiallisesti trustin kytkeytyminen equity-oikeuteen pystytään jäljittämään vuosisatoja taaksepäin, mutta se, mistä idea trustin luomiseen on tullut, on arvailujen varassa. Tämä sopii englantilaisille, jotka eivät koe tarvetta järjestelyn esikuvan nimeämiseen. Oikeuskirjallisuudessa on kyllä esitetty useitakin arvauksia siitä, minkä – roomalaisesta oikeudesta periytyvän – instituution siirrännäinen trust olisi, mutta mikään esitetyistä teorioista ei ole ratkaissut arvoitusta lopullisesti.³

Trustin alkuperästä tiedetään se, että se lähti kehittymään jo 1100-luvulla, jolloin common law – kuninkaallisten tuomioistuinten soveltamana oikeutena – piti omistusta jakamattomana kokonaisuutena. Tämä saattoi aiheuttaa ongelmia esimerkiksi tilanteissa, joissa maanomistaja jätti Englannin lähtiessään ristiretkelle, ja luovutti poissaolonsa ajaksi omaisuutensa luottamalleen henkilölle (trustee). Siirron tarkoituksena oli varmistaa, että esimerkiksi feodaalivastuut tulivat maksetuiksi ja omaisuus hoidetuksi. Kuitenkaan henkilö, jolle omaisuus oli väliaikaisesti siirretty, ei sitä välttämättä enää luovuttanutkaan takaisin omaisuuden tosiasialliselle omistajalle. Kuninkaallinen tuomioistuin ei suojannut alkuperäistä omistajaa, vaan piti trusteea laillisenä omistajana (*in common law*). Harmistunut ristiretkeläinen ei luovuttanut vaan pyysi oikeussuojaa kuninkaalta, joka delegoi asian lordikanslerille omantunnon mukaan ratkaistavaksi. Lordikansleri katsoi, että oli kohtuutonta jättää omaisuus palauttamatta ja piti siksi alkuperäistä omistajaa omaisuuden asiallisena omistajana (*in equity*). Ajan myötä kanslerioikeuden käytäntö vakiintui ja ero laillisen omistajan

³ Kuvaavaa on, että nimenomaan kontinentaalisista järjestelmistä tulevat juristit ovat pyrkineet nimeämään trustille esikuvia. Tästä ks. esimerkiksi *Lupoi, Maurizio*: ”Trust and Confidence”. *Law Quarterly Review* 2009, s. 253–287. Myös *Van Rhee, C.H.*: *Trusts, Trust-like Concepts and Ius Commune*. *European Review of Private Law* 2000, s. 453–462, s. 462, joka kirjoittaa: ”It may be concluded that it is very likely that the origins of the trust concept cannot completely be traced. Whether these origins are Roman, Canonical or Germanic remains an unresolved question.”

ja asiallisen omistajan oikeusasemien välillä vahvistui.⁴ Omaisuuden haltijaa alettiin kutsua vakiintuneesti trusteeksi ja sitä, jonka hyväksi järjestely oli perustettu, edunsaajaksi. Itse järjestelyn nimeksi vakiintui aikaa myöten trust. Trust kehittyi siten kuninkaallisten tuomioistuinten soveltamien oikeusohjeiden ja equity-oikeuden yhteispelin tuloksena. Lopputuloksena oli oikeudellinen instituutio, jonka keskeisenä elementtinä on kaksoisomistus: kahdella eri osapuolella on yhtäaikaaisesti eri sisältöinen omistusoikeus ja sen mukaisesti erilaiset oikeudet ja velvoitteet suhteessa trust-omaisuuteen.

Trustin alkuperän selvittämistä koskevat epäselvyydet hämmentävät kontinentaalista oikeusjärjestelmästä tulevaa juristia, joka haluaa käsitteellistää instituution, ja sijoittaa sen joko velvoiteoikeuteen tai esineoikeuteen. Tässä kohden trustin ymmärtäminen käy mahdottomaksi, jos näkökulmaa ei siirrä omasta oikeudesta Englannin oikeuteen, jonka rakennuspalikat ovat erilaiset kuin kontinentaalissa oikeudessa. Kehityskulku Englannissa ei tapahtunut kontinentaalisen oikeuden tapaan roomalaisen oikeuden reseption kautta siinä laajuudessa kuin Manner-Euroopan valtioissa.⁵ Syitä tälle oli monia. Yhtäältä feodaalilaitos oli vahva, toisaalta yliopistojen asema lain soveltamisen näkökulmasta oli heikko. Vaikka yliopistoissa opetettiin roomalaista ja kanonista oikeutta, ei sillä ollut käytännön oikeuselämän näkökulmasta merkitystä, koska juristeja koulutettiin alun pitäen oppipoikamaisesti *inns of courtheissa*. Englannin oikeus oli alun pitäen tuomarin luomaa, ei säänneltyä; käytännönläheistä, ei käsitteisiin perustuvaa ja oikeuden funktion nähtiin olevan yksittäistapauksien ratkaisemisessa, ei oikeuden teoreettisessa rakentamisessa systeemiksi. Samat syyt, jotka selittävät, miksi trust saattoi kehittyä muotoonsa, selittävät myös sen, miten trustien ydinolemus on säilynyt vuosisadasta toiseen ja miten sen käyttömahdollisuudet ovat uusissa yhteiskunnallisissa tilanteissa jatkuvasti lisääntyneet ja monipuolistuneet.

Vaikka trustin esikuvasta ei ole tarkkaa tietoa, on kuitenkin selvää, että roomalaisoikeudellinen reseptio olisi todennäköisesti estänyt trustien kehittymisen. Kun sen vaikutus ei ulottunut saarivaltakuntaan, ei sinne syntynyt tarvetta systematisoida varallisuuteen liittyviä ilmiöitä joko esine- tai vel-

⁴ Kuninkaallisten tuomioistuinten lainkäytöstä ja kanslerioikeuden kehittymisestä ks. *Mikkola, Tuulikki*: Oikeudellisen tiedon yhtenevyys ja sen esteet. Helsinki 1999, s. 144–150, viitteineen.

⁵ Ks. oikeushistoriallisesta katsauksesta siitä, miten kontinentaalisen oikeuden voisi katsoa vaikuttaneen Englannin oikeuteen esim. *Coing, Helmut*: Common Law of Europe: Historical Foundations. Teoksessa *Cappelletti, M.* (ed.): New Perspectives for a Common Law of Europe. Sijthoff, Leyden 1978, s. 31–44.

voiteoikeudelliseksi. Tämän systemaattisen kysymyksen asettaminen ei ole koskaan ollut tarpeellista, eikä sen myötä myöskään tuohon kysymykseen vastaaminen. Siksi on tärkeää, että trust-järjestelmää ei saa lähestyä vertailijan oman systeemin käsitteellisten konstruktoiden kautta. Yksi trustien ymmärtämisen edellytyksistä on myös sen hahmottaminen, ketkä ovat Englannin oikeudessa keskeiset oikeudelliset toimijat ja mitkä heidän roolinsa ovat oikeuslähteopillisesti. Oikeudellisen tiedon rakentuminen ja tiedonhallinta tapahtuvat erilaisten käytäntöjen myötä kuin esimerkiksi Suomen oikeudessa, ja nämä erot selittävät sen, miksi trustit syntyivät ja miksi niiden asema on vuosisatojen myötä vahvistunut sellaiseksi kuin se on tänä päivänä.⁶

3 TRUSTIN RAKENNE

Trustin rakenne on yksinkertaisimmillaan seuraavanlainen: henkilö (asettaja) luovuttaa trustin alaisen omaisuuden trusteeelle, ja nimeää edunsaajat. Trusteella on omaisuuden muodollinen omistusoikeus. Se tarkoittaa, että hänellä on omaisuuden hallinta ja luovutuskompetenssi, joka tekee trustista paitsi joustavan myös tehokkaan instituution. Kustannukset ja ajalliset viivästykset vähenevät, kun trusteeella on valta päättää trust-omaisuutta koskevista oikeustoimista itsenäisesti – siltä osin kuin lainsäädäntö tai asettajan antamat ohjeet eivät tätä päätösvaltaa rajoita. Trusteen tulee päätöksiä tehdessään ottaa lukuun asettajan antamat määräykset siitä, kuka omaisuudesta hyötyy, millä tavoin ja missä vaiheessa. Trust on pysyvyydeltään varma järjestely, ja asettaja voi luottaa siihen, että trustee on korvattavissa uudella trusteeella. Järjestely on kuin laiva ja trustee sen kapteeni. Laiva pysyy laivana, vaikka kapteeni vaihtuisikin.⁷ Laiva ei vastaa kapteeninsa henkilökohtaisista veloista, mutta ei myöskään rakennuttajansa (asettajan) veloista sen jälkeen, kun laiva on rakennettu.

Edunsaajien asiallisen omistusoikeuden sisältö on erikoislaatuinen. Omistusoikeus on rajoitettua, koska omaisuus on trusteeen hallinnassa, eikä

⁶ Oikeudellisten toimijoiden merkityksestä oikeusjärjestelmän ymmärtämisen näkökulmasta ks. esim. *Mattei, Ugo*: Basic Issues of Private Law Codification in Europe: Trusts. Basic Jurist Frontiers 2001. – [Http://www.degruyter.com/dg/viewjournalissue/](http://www.degruyter.com/dg/viewjournalissue/), s. 21. Mattein mukaan trust-oikeuden soveltaminen edellyttää tuomareilta erityisiä kykyjä: ”The complexity of the transactions that are performed by trust law require highly skillful and competent judges able to supervise them. This kind of judiciary is simply absent from most European countries belonging to the civil law.”

⁷ *Mikkola, Tuulikki*: Trust. Helsinki 2003, s. 90.

edunsaajataho voi antaa trusteeelle omaisuutta koskevia määräyksiä niistä oikeustoimista, joihin tämän tulisi ryhtyä. Toisaalta edunsaajien oikeuden esinekohtaisuus tarkoittaa, että edunsaajan oikeusasema on monella tavalla erittäin vahva. Jos trustee luovuttaa omaisuuden väärinteoin ja vastoin trustin tarkoitusta ja ehtoja kolmannelle, edunsaajan esinekohtainen oikeus omaisuuteen säilyy nimellisen omistajan vaihdoksesta huolimatta. Tätä kutsutaan oikeudeksi jäljitykseen (*tracing*).⁸ Edunsaajien omistusoikeuteen kuuluu myös oikeus varmistua – tarvittaessa oikeusteitse – siitä, että trustin perustajan tarkoitukset toteutuvat. Vaikka trustin perustaminen tekee trusteeesta omaisuuden laillisen omistajan, on järjestelyn toteuttamisen ja osapuolten oikeuksien ja velvoitteiden näkökulmasta suuri merkitys sillä, ettei trust-järjestelyä tehdä trusteeen vaan edunsaajatahon hyväksi.

Trusteena toimivia henkilöitä kohtaan tunnetaan luottamusta, joka selittyy osin trustien moraalis-eettisillä piirteillä ja niiden pitkällä historialla. Toisaalta angloamerikkalaisissa valtioissa tunnetaan fidusiaarisia oikeussuhteita ja fidusiaarivastuuta koskevat opit, jotka koskevat myös trusteeen tehtävissä toimivia henkilöitä. Trusteen tehtävän fidusiaarisuus tarkoittaa, että hänen tulee tehtävän vastaanotettuaan toimia aina ja kaikissa tilanteissa edunsaajatahon hyväksi. Hän ei saa asettaa itseään tilanteisiin, joissa voisi syntyä ristiriita hänen omien intressiensä ja edunsaajien intressien välillä. Trusteen fidusiaariset velvoitteet ja niiden rikkomiseen liittyvät equity-oikeudelliset korjauskeinot luovat trusteeja koskevan turvaverkon.⁹

4 TRUSTIN KÄYTTÖYHTEYDET

”The slogan of modern comparative law – compare function rather than form – does not work for the trust. One cannot identify the function of the trust because there is no such function. The trust is functionally protean. Trusts are quasi-entails, quasi-usufructs, quasi-wills, quasi-corporations, quasi-securities over assets, schemes for collective investment, vehicles for the administration of bankruptcy, vehicles for bond issues, and so on and so forth. In software terminology, trusts are emulators.”¹⁰

⁸ Ks. jäljityksen edellytyksistä sekä rajoituksista Mikkola 2003, s. 58–59.

⁹ Fidusiaarivastuun sisällöstä ja velvoitteiden rikkomisen oikeudellisista seurauksista ks. Mikkola, Tuulikki: Fidusiaarivastuu. Rovaniemi 2006, s. 41–48 ja 54–66.

¹⁰ Gretton, George L.: Trusts without Equity. *International & Comparative Law Quarterly* 2000, s. 599–620, s. 599.

Trustien on sanottu seuraavan henkilöä kehdestä hautaan, eikä tämä sanonta ole angloamerikkalaisesta näkökulmasta mitenkään liioiteltu.¹¹ Järjestelyä hyödynnetään kautta koko oikeudellisen kentän ja uusia funktioita löytyy edelleen. Trustin rakenne edesauttaa järjestelyn sopeutumista uusiin olosuhteisiin ja käyttötilanteisiin, eikä lainsäädännöllä ole rajoitettu sen hyödyntämismahdollisuuksia (muissa paitsi velkojan ja muiden kolmansien näkökulmasta epäasiallisissa tapauksissa). Tuomioistuinten asema Englannissa on tehnyt mahdolliseksi sen, että trusteeja koskevaa lainsäädäntöä ei ole kodifioitu eikä järjestelyä ole lainsäädännöllisesti määritelty. Järjestelyssä on osia, jotka toimivat avoimen standardin tavoin.

Trustin hyödyntämisen näkökulmasta on syytä huomata, että joissakin tapauksissa trust-järjestely syntyy suoraan lain nojalla niin, ettei henkilö itse välttämättä edes oivalla olevansa osapuolena trustissa. Trust syntyy suoraan lain nojalla muun muassa kiinteän omaisuuden yhteisomistustilanteissa. Yhteisomistajien kesken syntyvät ongelmat ja kiistat muun muassa omaisuuden myyntiin ja käyttöön liittyen ratkaistaan trust-järjestelyä koskevien säännösten mukaisesti. Trust syntyy suoraan lain nojalla myös lakimääräisissä perimyksissä ja konkurssissa. Trust-konstruktia voidaan käyttää myös oikeussuojakeinona tilanteissa, joissa joku henkilö on saamassa itselleen etuuden, jota on pidettävä tapauskohtaisissa olosuhteissa perusteettomana. Tämä niin sanottu konstruktivinen trust edellyttää syntyäkseen tuomioistuimen päätöstä. Esimerkkinä opin soveltamisyhteyksistä on pitkän parisuhteen päättymistilanne, jossa omaisuuden oikeudenmukaisen jakamisen osapuolten välillä katsotaan edellyttävän tuomioistuimen väliintuloa.

Trustin voi perustaa myös vapaaehtoisesti, asettajan tietoisin toimin. Useissa yksityishenkilöiden luomissa trusteissa on taustalla ajatus omaisuuden kontrollin ja omaisuudesta hyötymisen erottamisesta toisistaan. Trustin tarkoituksena saattaa olla esimerkiksi yhtäältä tietyn henkilön ja toisaalta itse omaisuuden suojaaminen. Jos on tiedossa, että edunsaaja elää huikentelevaista ja tuhlailevaa elämää, voi asettaja perustaa trustin, joka varmistaa sen, ettei edunsaaja realisoi omaisuutta heti, kun saa sen käsiinsä. Trustin perustamiskirjaan kirjoitetaan, miten omaisuuden hallinto järjestetään ja mitkä ovat trusteeina toimivien henkilöiden tehtävät. Trustin perustamalla asettaja voi olla varma siitä, että omaisuus koituu edunsaajan hyväksi, koska omaisuus ei vastaa laillisen omistajan (trusteen) veloista.

¹¹ *Lepaulle, Pierre*: Les fonctions du "trust" et les institutions équivalentes en droit français. Imprimerie moderne 1929, s. 47.

Jos trustee siirtää omaisuuden väärintein kolmannelle, turvaa edunsaajan oikeuden esinekohtaisuus sen, että hänen intressinsä omaisuuteen pysyy voimassa siirrosta huolimatta.

Asettaja voi muokata tätä trustin perusrakennetta perustamiskirjassaan niin paljon kuin haluaa. Hän voi antaa omaisuuden lailliselle omistajalle harkintavaltaa sen suhteen, kuka omaisuudesta hyötyy ja missä vaiheessa. Hän voi muokata edunsaajien määrää ja näiden saamia etuuksia haluamallaan tavalla. Trusteja tai varallisuus oikeuksia koskeva lainsäädäntö ei aseta tälle lähtökohtaisesti rajoituksia. Kuten englantilaisessa oikeuskirjallisuudessa todetaan:

”... English law takes a metaphysical approach to the idea of property and does not look at the thing itself but at the ownership of the rights in the thing, and because the rights in the thing are a legal fiction which can be infinitely subdivided according to whatever rules are desired in the system, we have no difficulty in using the trust to create as many different kinds of property rights as we wish. There is no numerous clausus of lesser real rights in English law (at least not in the civilian sense) because we do not start from the idea of ownership of the thing, but from ownership of a bundle of rights, an estate or interest in the thing.”¹²

Trusteja käytetään myös suurten varallisuusmassojen poolittamiseen, esimerkkeinä tästä ovat omaisuudenhoito- ja sijoittamistarkoituksessa perustetut trustit sekä eläketrustit. Eläketrustin ideana on nimensä mukaisesti kerryttää työntekijöiden eläkettä. Kun työnantaja siirtää varat erilliseen trustiin, ei hänellä ole enää oikeutta käyttää niitä esimerkiksi yrityksen toiminnan rahoittamiseen eikä hänellä ole mahdollisuutta varoja koskeviin väärinkäytöksiin. Eläketrusteihin kerääntyy nykyisin suuria varallisuusmassoja, minkä vuoksi ne ovat vahvoja pelaajia osake- ja pääomamarkkinoilla. Tämän todettu vaikuttaneen suoraan siihen, miksi Lontoo dominoi eurooppalaisia finanssimarkkinoita.¹³

Kun on kyse sijoituspalveluista, vaikuttaa trustilla olevan monia sellaisia omaisuuden hallinnointia koskevia etuja puolellaan, joista syistä ne saatavat olla houkuttavampia kuin samaan tarkoitukseen perustettavat yhtiöt tai sopimusjärjestelyt. Liikemaailmassa tehokkuus ja nopeus ovat usein ratkaisevia tekijöitä, ja trust-järjestelyn trusteeille antama päätösvalta on tässä suhteessa arvokas ominaisuus. Rakenteellisten ominaisuuksien lisäksi

¹² Matthews 2013, s. 246.

¹³ Ks. trustien käyttötarkoituksista erityisesti omaisuudenhoidon näkökulmasta Mikkola 2003, s. 93–115.

trustin käyttämiseen houkuttelee se, että trustee toimii fidusiaarivastuulla, joka on angloamerikkalaisessa maailmassa laaja vastuun muoto ja joka tekee trustien käyttämisestä sijoittajan näkökulmasta houkuttelevan.

Paitsi että trusteeja voi käyttää kaupallisissa tarkoituksissa, on niillä suuri merkitys myös hyväntekeväisyyden näkökulmasta. Hyväntekeväisyyteen keskittyneet trustit ovat oma lukunsa, koska niiden muoto ja kesto ovat vapaammin säädeltä kuin kaupallisten trustien, ja ne saavat huomattavia verohelpotuksia. Hyväntekeväisystrusteilla on tärkeä merkitys angloamerikkalaisissa valtioissa, eikä niiden yhteiskunnallinen asema selity pelkästään teknisillä tai verotuksellisilla tekijöillä. Liityntä kulttuuriin ja perintöoikeuteen on vahva: koska lakiosaa koskevia säännöksiä ei tunnetta, antamisen kulttuuri on voimakkaampi kuin kontinentaalisen oikeuden valtioissa. Tämä on luonut yksityisen ja julkisen sektorin tarjoamien palvelujen rinnalle ”kolmannen sektorin”, jonka merkitys erilaisten yleishyödyllisten palvelujen edistämisessä ja tuottamisessa on huomattava. Hyväntekeväisystrustien varallisuus on myös yleensä hyvin suuri ja niiden merkitys – varallisuuden sijoittamisen muodossa – Lontoon finanssimarkkinoille valtava. Hyväntekeväisystrustien tosiasiallinen yhteiskunnallinen merkitys vaikuttaa vahvasti myös lainsäätäjän työhön. Englannin poisjääminen vuonna 2015 sovellettavaksi tulevasta perintöasetuksesta selittyy osin sillä, että asetuksen säännösten koettiin luovan epäasiallisia riskejä nimenomaan hyväntekeväisystrustien toiminnan ja toimivuuden näkökulmasta.¹⁴

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

”It is like cricket. We understand not only the rules of cricket but also its spirit, and we are comfortable with both.”¹⁵

Trust-järjestelyn ymmärtäminen edellyttää esitietoa Englannin oikeuden epistemologisista ja ontologisista lähtökohdista, ja erityisesti equity-oikeudesta. Equity-oikeuden kehittämät oikeusohjeet ja oikeussuojakeinot – tärkeimpänä näistä fidusiaarivastuuta koskevat oikeusohjeet – vaikuttavat voimakkaasti trust-oikeuteen. Lisäksi trustin ymmärtämisen näkökulmas-

¹⁴ Ks. *Matthews* 2013, s. 250.

¹⁵ *Matthews* 2013, s. 245.

ta olisi tärkeä perehtyä siihen, ketkä ovat Englannin oikeuden keskeiset toimijat, sekä mitkä ovat heidän yhtäältä (oikeus)kulttuuriset ja toisaalta eettiset toimintamallinsa. Vaikka esimerkiksi trusteen toimintaa koskeva fidusiaarivastuu on avoin standardi, on sitä koskeva argumentaatio kuitenkin aina oikeudellista Englannin oikeuden sisäisestä näkökulmasta tarkasteltuna. Kontinentaalisen oikeuden näkökulmasta fidusiaarivastuu sen sijaan ei välttämättä ankkuroidu oikeuden normitasoiseksi säännökseksi. Tällöin oikeusvertailevissa tarkasteluissa tulee muistaa se, että kontinentaalisen oikeuden oikeussäännöksellä ja Englannin oikeuden oikeusohjeella on erilainen rooli ongelmanratkaisussa. Kontinentaalisisessa oikeudessa yleinen määrittää yksityisen, eikä oikeuskäytäntö ole automaattisesti välittävä silta niiden välillä. Englannin oikeudessa oikeusohje tulee pelkistää esiin suhteessa ratkaistavana olevaan tapaukseen. Ennakkoratkaisut ovat lähtökohta, kun yksittäisestä luodaan analogisesti sovellettava oikeusohje, ts. jotain riittävän yleistä ollakseen oikeudellista.

Kun Englannin trust-oikeuteen perehtyy järjestelmän sisäisestä näkökulmasta, näyttäytyy trust yleensä tarkoituksenmukaisena järjestelynä, jossa tietty omaisuus on luotettu tietylle henkilötaholle. Epäasiallista käytöstä suitsivat paitsi trusteeella olevat fidusiaarivelvoitteet, mutta myös yhteiskunnalliset käytännöt ja kulttuuri. On sanottu, että jokainen anglo-amerikkalainen henkilö on osallisena trustissa, tai ainakin tuntee jonkun, joka toimii trusteeena tai on trustissa edunsaajana. Trustit ovat kiinteä osa Englannin oikeuden historiaa ja osa historiallisen kankaan kudelmää. Englannissa on tavallista antaa omistusoikeus trusteeelle ja luopua tällä tavoin oman omaisuutensa kontrollista. Englantilaiset tietävät hyvin, mitkä roolit trusteeella ja edunsaajilla järjestelyssä ovat. Se on yhteiskunnallisesti tavallinen järjestely, jonka toimivuuteen on opittu vuosisatojen käytäntöjen myötä luottamaan.

Asetin alussa väitteen, että trustia ei ole mahdollista käsitteellistää omasta oikeudestamme peräisin olevin työvälinein. En myöskään näe sitä tarpeelliseksi. Rajat ylittävissä järjestelyissä on toki tärkeä löytää trustille mahdollisimman tehokas voimaansaattamisen tapa, mutta tällaisissakin tilanteissa lähtökohtana tulee olla sen, että ensin ymmärretään, mistä järjestelyssä on kysymys. Tällöin olisi pystyttävä luopumaan oman oikeutemme mukaisista ajattelumalleista ja näkemään trust-järjestely osana Englannin oikeushistoriaa ja nykypäivän oikeudellisia käytäntöjä. Trustit synnyttävät meille usein mielikuvan epäasiallisesta omaisuusjärjestelystä, jonka tarkoituksena on omistuksen keinotekoinen luominen ja velkojien pakoilu. Kuitenkin, asen-

teen tulisi olla vierasta kunnioittavan, eikä tietyissä Englannin ulkopuolisissa valtioissa harrastetun ”trust-teollisuuden” tulisi leimata järjestelyn kaikkein alkuperäisintä muotoa välttämättä ja automaattisesti epäasialliseksi instituutioksi. Se, jos mikä, on epäasiallista.